

Boldog és rettenetes képek

Ördögmaszkos gézengúzok

Mindig örülök, ha vízpartra néző szállodaszobát kapok. Ötéves koromban, 1938-ban a Hungária Szálloda franciaerkélyéről nézni a Dunát és a királyi várat a legsodásabb élményem volt.

Még kisebb voltam, amikor egyszer megáradt az a szerény folyócska, amelyről első világom, Berettyóújfalu, egykor nagyközség, ma kisváros a nevét kapta, és megadatott nekem tavasszal a Berettyó hatalmasra növekedését nézni.

A pesti embert a Dunával szerelem köti össze, boldog és rettenetes képek. A Duna elválaszt és összeköt, más ország, más nép, de a Duna ugyanaz, feljebb szaladós, lejjebb hömpölygős, népeken megy át, de mindegyikkel szemben szuverén.

Erőszakoskodhatnak vele, de túlmegy rajta, és megbüntet előbb-utóbb.

Utazzunk a régmúltban Pestig a kofahajón, a mohácsi kikötőben farsang idején ördögmaszkos gézengúzok ugrándoznak.

Gimnazista koromban mellettem repesztett a motorcsónakjával Dinyenyés Lajos, a leváltott miniszterelnök, ladikokban merengtek a horgászok.

Ment a szálloda konyhájába, és vitte az aznapi fogást a büszke kecsgehalász, aki nemrég még gyáros volt, de az államosításnak köszönhetően élhetett a hajnali pecázásból, ebéd után szundikált, azután vacsoráig brizsezett.

A magunkfajta parlagi realista ezen a szilárd talajon elvan valahogy, a másik két dimenzió, a víz és a levegőé számára romantika, lebben és áramlik tovább.

Ha tehetem, megyek a partra a víz szavát hallgatni, vibráló tükrén nyugtatom a szememet.

Éreztem a bizonytalanságot, mikor a repülőgép kettős veszélynek volt kitéve az óceán fölött, zuhanhatok, merülhetek, de a magamfajta alföldi, akinek egy keskeny folyó volt a víz, átballagott a hídon, és érezte, hogy a túlsó part már másik világ, az már Berettyószentmárton.

A föld a realizmus; repülni, tengerre szállni, kinyílni romantika.

A föld ritkán hasad meg a talpam alatt, megremeghet, és akkor minden összedől; megrázza magát, és a hátán a sörényébe kapaszkodó házak porba dőlnek, ezt látták a látók, a próféták.

Átöltözködés

Idén, 1991-ben először maradt az ország idegen katonák nélkül, aránylag elfogadva az európai demokráciák között.

Az emberek szeretnének már egy kicsit megnyugodni és megbékülni önmagukkal, hogy akár becsülhessék is magukat.

Gördülnek a nagy szavak, értik a magyarok a pátosz nyelvét.

Ha mértéket ismerünk, akkor kialakulhat a józan együttélés egymással és a többiekkel, de ha fölényeskedünk, megbánjuk.

Ha körülöttünk minden változik, lehetetlen, hogy mi magunk ne változzunk.

Izgatott évek után visszahúzódunk a magánember szerepébe, ideje van az introverciónak, és kezd működni a kiegyensúlyozó közöny.

Emelkedetten szólni nem a mi dolgunk többé, helyettünk ismét a papok mondanak magasztos dolgokat.

Nyomul vissza a háború előtti neobarokk, szellemi varázsa csekély, van azonban sok rossz mondata. Van bőven gorombáskodás, sértegetés, mindenki gyanakszik a másikra, és felebarátjának a legelvetemültebb szándékot tulajdonítja.

Az itt és most helyett már nincsen politikai túlvilág.

Az ember az, ami, és nem az, ami lehetne, ha más lenne a rendszer, ha egy másik párt csinálná a pártállamot, és ha a nagymamának kereke lenne.

Nagyjából az van, ami látszik, leginkább ez a nagy átöltözködés új szerepekbe, leginkább a retorikacsere látszik. A fordulat újfajta emlékezetkiesséssel jár, sok ember úgy érzi, hogy ellopták a múltját, vagy hogy mindannak, amit megtanult, a nagy része butaság.

Megszabadulás, hogy nem kellett – bárhova megyek – magammal cipelnem a rendszert, a népet, az atyafiságot, a baráti kört, a közösséget, a szülővárost, a múltat, a többiekkel valami nagy állam-egésszel összesütve-főzve.

Megkönnyebbülés, mint amikor forró nyári délután ledobhatjuk magunkról a ruhát, és be a tóba, hogy nagy tempókkal kinyújtózhassunk, vagy mint amikor zsúfolt és nagyszerű hétvége után elmennek mind a barátok, a hozzánk tartozók, a beugrók, a legkedvesebbek is, és visszaveszi jogait a csend.

Mielőtt jöttek volna, nem volt kihez szólnod, és az egész házban csak akkor hangzott fel emberi szó, ha a postás vagy a szerelő becsöngetett.

Remek esőszag jön be, egy friss fuvallat hirtelen belengett az ablakon.

Délután megbeszéltem a hegymagasiakat a hajdani életről a faluban, a kultúrház kertjében kérdeztem a mai öregeket a régi öregekről, hosszabbodjon a falu emlékezete.

A temetőben nincs háborúság, a holtak emléke körül az élők kiengesztelődhetnek, mindenki őriz róluk egy képet. Anyám is itt sétált, köszöntek neki, jól érezte magát.

Elhagyott vasútállomások

Akit láttam, az enyém, ahogy én is azoké vagyok, akik engem láttak. Megszólított egy csúnya, kis ember, morcosan jött-ment, lesúnyt fejfel, és évek múltán megkérdezett, hogy tudnék-e neki valami feleséget.

Az utóbbi időben másoknak is fölvettem ezt a kérdést, nagyon szeretett volna megházasodni, de még a közelébe sem került ennek a lehetőségnek, és senki sem tudott segíteni rajta.

Borotvapengét darabokra tört, és lenyelte. Nem tudták megmenteni.

Egy koros férfi ül a kocsmá előtt, és vár valakit.

Még a gyerekkori utazásaimból emlékszem arra a részvétre, amelyet a vagonablakban állva olyan vasútállomások iránt tudtam érezni, amelyekből a vonat velem együtt kigördült, és azok, szegények, ott maradtak üresen.

Nővéremmel, unokatestvéreimmel és a nevelőnőkkel mindennap kimentünk a vasútállomásra nézni, hogy ki jött a budapesti gyorsal, és ha ez a számbavétel megtörtént, a továbbpöfögő vonat már az érdektelen, nélkülünk való úrbe zakatolt tovább.

Ha nem vagyok ott, akár fel is akaszthatnak

A város kezd magához térni, turisták felszívódnak a helybeliek között. Sistereg a kávéfőző, egyenletes moraj, a hosszú fehér kötény jól áll a fekete zakós pincérekén, értőn mosolyognak, ismerik a vendéget.

Mit szólsz ehhez az egészhez? – kérdi egy filmművész.

Ez ilyen, a megváltoztatásán fáradozzanak mások.

Én most már inkább a múlt ciszternáiban horgászom.

Betérek egy régi cukrászdába, ez a krémes, vaníliásan, nagyközségi gyerekkorom óta egyike a gyönyörrekordereknek, eredeti biedermeier cse-

csebecsék környezetében fogyasztom el, ahogy ezt fél évszázaddal ezelőtt is cselekedtem.

Ezt a régi cukrászdát éppen csak rendbe tették, kifestették, de az ódivatú mozaikpadlónak megkegyelmeztek, és az idősebb vendégekört megtartották. Más vendéglátóhelyekhez képest olcsóbban adják régimódi, tisztes süteményeiket.

A belépő vendégek se jobbra, se balra nem néznek, a szemük egyenesen odatapad a hűtött üvegszekrényre, zugevők egy jóra való mellékutcában, kihívóan két, olykor (elvetemülve) három szelet süteményt rendelnek, és a habos-mázás vad színű vulkánnak (talán a málnasziruppal igazolva a metaforát) derekasan nekilátanak.

A hivatalukból zakó nélkül, lengeteg nyakkendővel kifutottak, a szemüveg zsinóron lóg.

Derékig érő szőke hajtömeeggel jönnek a nádszál kisasszonyok is, az egyik magas, a másik lapos sarkon; mindenféle arc és alak, nem homogén arcsorozat, szépek és különösek ezek a fehér galléros ügyintéző hölgyek.

Ők is ezekből az ólipótvárosi bankokból jöttek, a tizenkilencedik század végi, friss-kapitalista eklektika kirobbanó bőségének tanházaiból, de a szakértelem a pénzügyekben nincs ellentétben a tortarendelés során mutatott hozzáértéssel.

Az asztaloknál egyensúlyban van a külső és a belső nyomás, bent fűtenek, és fut a vér, de ha dőlnek be az ajtón a szép és ronda pofák, akkor az érzékek az externális ostromból is kapnak egy jó kóstolót.

Le a kalappal az állandóság tiszteletének a bátorsága előtt, van, amikor nem a változtatáshoz kell nagyobb kurázszi, hanem a megőrzéshez; ihlet kérdése, hogy mikor melyik van napirenden.

Gyakran nevetgélő, mérsékelt gyönyörű, de a tortákhoz illően duci kisasszonyok sattyognak papucsban a régi cukrászda pultja mögött.

Vicceket hallgatva a lábujjuk körmével vakargatják a másik lábikrájukat.

Mosolyt kérünk!

Kihívás? Pezsgés? Összekötni a végpontokat, az Európai Parlament brüsszeli székházát és a faluszéli legelőt.

A magas épület legfelsőbb szintjén van a klub, abban ad a parlament elnöke ebédet a vendégeknek, ilyen toronytetőkön a látogatók pohárral a kézben beszélgetnek, mielőtt elfoglalnák a helyüket a számozott asztaloknál.

Méltányoltam a kiállítást a kasseli halál-múzeumban, fényképek néznek rám, arcok két nappal a halál előtt, és két nappal utána.

Amíg még élnek: a szemekben riadalom és remény, utána: jön a nyugalom, az arcok lesimulnak, a csukott szem besüpped, az ajak elvékonyodott, az arcra rátapadt a hús.

Felirat a halál-múzeum kapuja fölött: Game over.

Christine Bergmann német miniszterasszony szerint tíz gyerek közül nyolcat pofoznak a szülők.

A gyerekek átveszik a városházát, és a gyerekjogra hivatkozva játszóházat nyitnak meg, egy kislány azt mondja, hogy az emberi jog a gyerekjoggal kezdődik.

Amíg az álláspontok sokasága megnyilatkozhat, amíg senkit sem péceznek ki, hogy közellenszenv tárgya legyen, amíg nincs a hatalom közelében szervezett, mozgalmi gyűlölködés, addig én nem sokat politizálok.

Az én álláspontom egy a többi között, majd szavazok, végzem a dolgomat, és a könyveimből sok minden kiolvasható.

Minden jót kívánok annak is, aki engem titkon agyonütni szeretne, mert fölteszem, hogy nem minden pillanatban szeretne agyonütni, és talán van, akihez barátságos.

Azzal az agyoncsapással meg még vár egy kicsit, a heves bosszankodás is megeléghető.

Keep smiling! Rendezze, kérem, az arcvonásait.

A polgári civilizáció olyan védendő érték, mint az erdők, pótolhatatlan, mondta hallgatóinak Kalligaro a bécsi városházán, *Urbanizmus versus etatizmus* című előadásában. Két világnézetről van szó, az egyiknek a város az alapja, a másiknak az állam.

Ahhoz a városhoz vagy faluhoz tartozom, amelyben jobbára tartózkodom, minél régebben, annál inkább. Az ideiglenesség nem gyengíti ittlétem élményét, minél inkább lakom, használom, érzékelem a testi környezetemet, annál több közöm van hozzá.

Ha vannak benne megszokott útvonalaim, akkor némiképpen összenőttem velük, jellemeznek, körülvesznek engem, testi-lelki valóságomnak a burkolatát alkotják.

Nem lehetne ép ésszel kétségbe vonni, hogy ott vagyok, ahol vagyok.

Föl selyemútra!

De most történetesen a velencei Palazzo Ducale csarnokában vagyok, ahol az omani szultán tengerészei fehér egyenruhában, jó angolsággal beszélgetnek a vendégekkel.

Jutka mellett egy contessa, mellettem egy indiai író.

Gumit rágszáló kínaiak, fehér bőrszíjas, kék ruhás olasz rendőrök, tolmácsok, közönség.

Mindenütt márványpadló, öt hónapos expedíció indul holnap a se-lyemúton, bonviaggio, immaginazione, rengeteg beszéd a mikrofonba.

Szemben ülök több száz emberrel különböző országokból, néznek, én is nézem őket.

Holnap már Berlinben kell lennem, az elnök terminusai sűrűn követik egymást, Rose, a bölcstitkár, könyörületesen beiktatott újabb arcokat.

Ne legyek berlini bútordarab se, akire számítani lehet a díszelőadá-sokon és a díszvacsorákon.

Nemsokára leülök egy teremben, van előttem víz és mikrofon, ráke-zdek aznap esti magánbeszédemre.

Ne buzogtassam a közéleti odaadásomat, ne akarjak mindenáron jót tenni, ne legyek itt is, ott is kezdeményező, fogjam vissza magam, lassul-jak le!

Behavazott dombok, erdők, kezdek elfáradni a városoktól. Mind akar valami rendkívülit, mind szépségkirálynő akar lenni.

A pénzesek meg akarják vásárolni a hivatásos szórakoztatókat, a ké-nyes intellektueket, és bevetik az öblösebb lokálpatriótákat meg a múlt édességeit.

Orrom előtt egy osztrák prospektus 1868-ból: „Rendkívül szórakozta-tó társasjáték az egész családnak hosszú, téli estékre.”

A hosszú vonatuúton sokat aludtam, ápolt tájak között roboztunk alag-utakon át.

Nagyhercegi kastélyszálló, szobám ablaka az állomás előtti térre nyílik, elég üres, néhány taxi várakozik.

Kalligaronak itt minden tetszik? Ilyen gyengeelméjű? – kérdezné a csí-pős nyelvű olvasó.

Van, amikor a változtatáshoz kell nagyobb kurázi, és van, amikor a megőrzéshez, ihlet kérdése, hogy mikor melyik van napirenden.

A város kulturális étlapján pompás nevek, mindent bedobnak, euró-pai hiúság vására, a beszélő, az intendáns egy évre van szerződötve, közös hiúságukat ápolják, győzelemkor eget verő örömrivalgás kerget messzire.

Élőkép

Tizenegy éves koromban, 1944. május tizenötödikén megtapasztal-tam, hogy apám nem az enyém, hanem a Gestapóé. Csendőrök és német tiszték között ment ki a kertkapun.

Az emeleti teraszról néztem apám kissé meghajlott hátát, még sohasem láttam szuronyok kíséretében. Néhány órával később a Gestapo az én pa-nasztevő anyámat is apám mellé zárta.

„Frau Konrád, akar a férjével találkozni? Igen? Akkor szálljon be!” – szólt ki németül egy nyomozótiszt a fekete Mercedesből, amely néhány lépéssel anyám előtt a járda széléhez állt.

A környéken már itt-ott gettóba zárták, és túlsúfolt marhavagonokban külföldre szállították a zsidókat, ezt már tudtuk. Se apa, se anya, már csak mi, gyerekek, így is lehetett élni, de tanácsosnak látszott a faluból elmenni Budapestre.

Tudtam, hova rejtette apám a pénzét, mind odaadtam egy kellőképpen, de nem túlságosan jobboldali ügyvéd közvetítésével a főszolgabírónak, a csendőrparancsnoknak és a kisváros más vezetőinek.

Egy ház árából megszereztem a kivételes utazási engedélyt szülő nélkül maradt négyünknek, a nővéremnek, két unokafivéremnek és magamnak. Zsidók akkor már nem utazhattak el a lakóhelyükről.

Megengedték, hogy elutazhassunk a budapesti rokonainkhoz. A hatóságok nagylelkű döntését az iskolaigazgatónak kellett megköszönnöm. Bólintottam, amikor kedvesen biztatott, hogy legyek továbbra is jó magyar gyerek.

Egy nappal elutazásunk után a helyi vasútállomáson zsidó nőket, gyerekeket és öregeket bepréseltek a vagonokba, és látták őket a munkaszolgálatosként távolabb álló férjek, apák és fiúk, de a csendőrök nem engedték, hogy közel menjenek és elbúcsúzzanak az övéiktől, ez rendetlenség lett volna. Utoljára látták egymást.

Elbúcsúztam halk szavú unokahúgomtól, Verától. Két hét múlva én a Duna-parton sétáltam, a tizenegy éves Verát addigra már gázzal megfojtották. Nem tudtam, hogy a falu kétszáz zsidó gyerekéből már csak mi élünk négyen, akik a falut elhagytuk, meg két ikerfiú, akiket a szelekciót végző dr. Mengele visszatartott, hogy herekísérleteket folytathasson rajtuk, a többiek elhamvadtak.

Akik a gyerekeket a halálba küldték, átlagemberek voltak, nem nyilvántartott elmebetegek. Nem voltak gyilkolásra predesztinálva. A tömeggyilkosok azelőtt talán kedves emberek voltak, és valószínűleg lelkes hazafiak a maguk közösségében. Fel voltak mentve bizonyos fajta más emberekkel szemben mindenféle erkölcsi gátlás alól.

Ennek a nőnek az arca, mint a nap

Van boldogság, amelyet a puszta létezés okoz. Ahhoz, hogy meglegyek, nem kell semminek sem másképpen lennie. Az eszemmel ítélem magamat a hiányra, a vágy és a valóság közötti távolság szenvedő átélésére.

A boldogság ajánlatával is úgy vagyok, mint az agyammal, csak egy szerény részét működtetem. Vigyázok, mert gyanítom, hogy van a közelben egy szempár, amely leleplez, mindig leleplez.

Gyerekkoromban elhatároztam, hogy repülőgépgyárat építek a falu szélén, a korcsolyapályán, jobban mondvá a libaúsztató tavacskán is túl.

Azután a regény mellett döntöttem, és bírtam dolgozni a megélhetésért is. Ki akartam húzódni az állambura alól, el akartam osonni a házamból, és vándorolni a városomból, de utóbb azt tapasztaltam, hogy még mindig benne araszolok, és hogy nem is vágyom innen el.

Évtizedek múltak el tevékeny és fegyelmezett rezignációban.

Tudomásul vettem, hogy egész felnőttkoromban súlyokkal megrakodva fogok táncolni.

De ha már többen mondják azt, amit én is, akkor maradhatok az alagsori irodámban.

A fordulat, 1989 előtt az élet itt szép lassú volt, most meg milyen sietős. Légi utakon jövök-megyek, hol itt olvasok fel, hol amott, ha egy darabig még kelendő vagyok a piacon.

Nem kell sietni, ami magától jön, az is elég.

A nevem használható arra, hogy akik maguknak akarnak valamit, énvelem igazolják magukat; megfelelek ajánlólevelek aláírására.

Napfényes délután járom a rétet, tisztás, patakpart, hagyd leülepedni, de hagyd futni is a csikót és körözni a sólymot.

Minden újság óság, vigye el a kórság!

Az öreg, lám, ismét a szilvóriumos üveghez nyúl. A vacsorát megette, a napnak vége, már híreket sem akar hallani.

Van egy nő, akinek a szobájában otthonra lelt, heverőjén otffelejtí a halál.

Szép időben az öreg kiül a verandára, és nézegeti a kertet. A lámpa mellett van egy jól kézben tartható könyv, a szekrényben ott várakoznak a vasalt ingei, mint szűz menyasszonyok, akiket csak ki kell gombolni.

Ennek a nőnek a jószágos arca, mint a nap, hajlik K. építőköckái és játékok katonái fölé.

Maga elé teszi K.-t a zongorán, és eljátssza, aztán csak nézi azt az embert az ablak jégvirágai között és a bekormozott havon.

Hatalom és alkotás vitája

Az 1989-es fordulat előtt gyámhatósági tisztviselő voltam, aztán városkutató és mellékállásban orosz és francia könyvek szerkesztője, majd amikor a belügyminisztérium kívánságára elbocsátottak, segédápoló lettem, ültem a padon az elmebetegek között, majd egy parasztház kertjében egy sírkőasztalnál.

Fiatalabb koromban megkísértett a lehetőség, hogy a magam szerény tudását áthelyezzem egyik mezőből a másikba, a szavakból a tettekbe, a művészetből a politikába és a beszédek valóra váltásába.

A pályakorrekciónak is eljött az ideje, 1989 után kiléptem a vesztes szerepéből, több helyen megválasztott elnök lettem, szolgáltam az írók világ-szövetségét és a művészetek intézményeit. Ebből is elég lett, és a közéleti személyiséget betettem a szekrénybe, sok egyéb limlom mellé.

Odakünn alattomos moraj és kaparászás az ajtómon.

Nem valószínű, hogy bárki is átlóné a lépcsőházra nyíló ajtót.

A kis kopasz, mokány maffiózónak, akit egy budai bárban ismertem meg, acélbetonnal bélelt előszobaajtaja van.

Párizsban a Spontini utcában azt gondoltam, hogy az alagsori szobámban a fejem jól meg van világítva, és a sötét, gyepes udvarból meg lehetne célozni.

Ehelyett az ablakon át Jutka ereszkedett alá a kamrámba.

A csobánkai bérelt, földszintes parasztházban is el lehetett volna találni kívülről a koponyámat.

Ki akarna fejbe löni? Koros férfi kényszerképzete. De aki még bír csúfolódni magán, az még él.

Az állami és az alkotó értelem játszmájának vagyunk szereplői, közege, anyaga, nézői, drukkerai, és a küzdelem egyikünkben sem dőlt el erre vagy arra véglegesen.

A hatalom és az alkotás vitája nem tud nem lenni.

Még a többpártrendszerű politikai szerkezetben is föltűnik, hiszen a fennálló szellemi meghaladása lényegénél fogva kisebbségi tett.

Elkerülhetetlen viszont az egypártrendszerű államokban, ahol a hatalom, amely önmagát nagy többségnek nyilvánítja, mint a padlószőnyeg, amely faltól falig ér, nem tartja kötelességének, hogy bármekkora helyet biztosítson a vele szemben álló kisebbségi gondolkodásnak.

Kelet-Európában ez a legvalószínűbb beszédtema.

Nem szükségszerű, hogy a szellemi és a hatalmi elit játszmája erőszakos és gyűlölködő legyen: a felek politikai műveltségének arányában lehetne civilizált és sportszerű is.

A hatalom a kegyek és a büntetések, a szellemi elit a szavak és a jelképek közegében érzi otthonosabban magát.

A simogatás mestere

Time café, gyönyörű nyárvége. A járdán terhes fiatal nő cipeli a bevásárlószatyrárt. Sajnos, ez a hely se zenementes, ha elnémulna a zenegép, a fiatal személyzetnek légzési nehézségei támadnának.

Odajön Kalligaróhoz egy hajléktalan, és azt mondja: „Magának van a legnagyobb igazsága.” A pincér zaklató koldusnak véli, és el akarja kergetni, Kalligaro szerényen megfizeti az elismerést.

Ma ő a második megszólító, aki ilyesmit mond. Egy úr a három bölcsészlánya nevében is köszöni amiket írt, és megkérdezi, hogy mi az ihlet titka. Kalligaro szabadkozik, fogalma sincs róla, jön vagy nem jön. Figyelem, semmi más. Az ismeretlen úr megsértődik, hogy nem akarja elárulni.

Tetszetős ifjú hölgy a volán mellől mosolyogva utat enged Kalligarónak, ha át akar kelni az úttesten, Pesten barátságosabbak, mint Budán.

A szemközti ház homlokzatát majolika mozaik díszíti.

Fiatal nő ül a bárszéken, és diós laskát eszik, a pincér odahajol hozzá, a lány megsimogatja az arcát, a pincér belecsókol a barnára sült szőke-ség tenyerébe.

Ez a lány a simogatás mestere, jobb kezével szaporán villáztatja a laskát, bal kezével a pincér tarkóját bözsörkézi, ott simogatja, ahol éri, a fiú inge alá nyúl, a hátát vakargatja, ott morzsolgatja a nadrágon át, ahol a legérzékenyebb, lehúzza a fiú fejét, és a nyakába csókol, de közben nem feledkezik meg a szorgos és folyamatos laskázásról.

Bedugja a fejét a fiú hóna alá, de a munkálkodását sem szünetelteti, plasztik dobozt vesz elő hazulról hozott kosarából, gyümölcskompótot kanalaz, és buzgón eteti a fiút.

Terített asztalok, szalvétagútlák, fiatal kopaszodó üzletemberek jó minőségű műfogakkal és éles arcú, szemüveges, hosszú lófarkas, izmos lábikrájú ügyintézőnők tódulnak be, gyors és tárgyilagos beszéd tölti be a helyiséget.

A politika meghízott, le kell fogyasztani

Érlelődik a felismerés, hogy őszintébb és célravezetőbb, ha az értelmiség a saját játszmányát játssza, és ha megtanulja viselni a maga különös szellemi hatalmának a felelősségét.

Tőlünk is függ, hogy mennyire releváns kérdéseken vitatkoznak a felek. Ha a kérdések zavarosak, a válaszok is zavarosak lesznek.

A játszmányban legalább az egyik félnek pontosan kell fogalmaznia.

Megeshetik, hogy egy nemzeti értelmiség egész spektruma tévesen kalkulál, és irreális föltételezésekre építi stratégiáját, ennek büntetése, hogy a játék eldurvul.

Egy hatalmi elit tömeges felváltása egy árnyékhatalmi elittel: pazarlás.

Termékenyebb, ha a köztisztviselők zöme ott marad, ahol eddig is volt, a szelekció pedig folyamatos, szakmai és személyes, de a legfontosabb, hogy a hozzáértő kiválóság legyen a válogatás vezérlő kritériuma.

Reguláris seregek frontális csatái kerülendők. Hasonlítsion az egész inkább valami olyasmire, mint a nemek háborúja, amit nem lehet sem fölfüggeszteni, sem központilag irányítani.

Az államhatalmat becsmérelni egyrészt udvariatlanság, másrészt elvadtja azokat a derék embereket, akik az államhatalom fogalmán önmagukat értik.

Csak azt izgatja olyan nagyon, hogy ki az igazgató, aki maga is arra pályázva az igazgatói kinevezést tartja a legfőbb jónak.

A politikai elit túlterjeszkedett illetékességi körén, beleártja magát olyasmibe is, ami nem a dolga, és hanyagolja azokat a teendőket, amelyek valóban rá tartoznak.

A hallgatózás, leskelődés, akadékoskodás jellemhiba, de világtörténelmileg üdvös jellemhibának tartják, ha vallási, szocialista vagy nacionalista állam gyakorolja őket.

A tartós felülmaradók szükség, alkalom és divat szerint csereberélik a szöveget.

Élők és halottak társalkodása

Idős korokban az emberek beszélgetnek az eltávozottakkal, mert körülöttük már szinte mindenki elment, és ha csak távolra költözött is, mi különbség van aközött, aki meghalt, vagy aki bár még él, de sosem jön?

Idős elmében az emlék jelenné, szinte valósággá alakul át.

Anyám kedves nővére, Gizella, szerinte nemrég itt járt, noha Auschwitzban halt meg hetven évvel ezelőtt, de ha ezt mondtam majdnem százéves anyámnak, nem akarta tudomásul venni, ő inkább úgy emlékezett, hogy a nővére itt járt.

Együtt töltött, háború végi hetekről-napokról kérdezgettem nálam idősebb asszonyokat, nem emlékeztek jóformán semmire sem.

Nagy darabokban omlik a múlt a nemlétebe.

Vannak korok, amelyekben az emberek olyan sikeresen szoknak le az emlékezésről, hogy a tájat fokozatosan belepi a felejtés hava.

Ha elveszítem a múltamat, akkor elveszítem önmagammat.

Akkor nem látom, hogy mi köt az élethez.

Lám, az iskolai tablón én voltam a hátsó sorban a negyedik!

Az emlékek százlábú bogarak lábai, velük a világba kapaszkodom.

Az agynak kell az emlékezés, úgy, ahogy a járás kell a lábnak, nélküle elsorvad.

A személyes történet aktív munkaeszköz, példatár, eleven metafora, amely, mint egy állat, mutatja az izmait.

Az ember megkölti a múltját, mesék vagyunk valamennyien.

Kiszínezzük a vigasztalan, kopár tájat.

Állhatunk kimagasló elődök vállára, testközelben az elődök nagysága átáramlik ránk.

Talán a nyolcvanas években barátaimmal a kertben egy kőasztalnál borozunk, meggyfa, diófa, orgona és japánbirs vesz körül, a gyepen ritkásan elszórt tavalyi leveleket söpör a szél, két távoli ág között ruhaszárító drót mzdul fa csíptetőkkkel, álmosan lengenek akasztott ingeim.

A szobában a fejem fölött hallgatózik a lehallgatókészülék, körülöttem a kíváncsi állam, bosszantások, korlátozások, pletykák, fegyelem évada. Nem hagytam magamat kibosszantani innen.

Elillanni jött kedvem nemegyszer, és olyan észrevétlen távozni, ahogy egy vízcsepp leválik a jégcsapról, de még mindig és már megint itt vagyok, születésemmel idecseppentem, ahol éppen vagyok.

Mindazokat a helyeket hódolattal illetem, ahol lennem adatott, ahol éppen senki sem vágyott engem családostul agyonütni.

Ki érti, hogy idetették, aztán hirtelen kiejtik innen?

Az emlékezés emberi, mondhatnánk maga a humánus.

A természet közömbös a történettel szemben. A tömegsír helyén a fű nem kevésbé zöld, mint máshol.

A természet nem gyászol és nem is tanúskodik.

Zsidósan istenhívő pogány

Miért akarom, hogy éljen, aki már nem él? Vajon az alázat nem éppen a felejtés együgyűségét írja elő?

Az emlékezés az embertől olyan vakmerőség, mint a tűzgyújtás.

Miért legyek én jobb, mint a világ? – kérdezi az egyszeri ember. Mert az neked is jobb, mondanám én, de ő ezt nem hiszi el nekem. Azt mondja, ellenkezőleg, az okos ember terepszínű.

A régi rendben írhattam volna nyilvános és engedélyezett közlésre is, de csak utalásosan, pontatlan általánosságokkal, patetikus metaforákkal, jópofa célzásokkal, egyszóval megbízhatóan mellébeszélve.

Kérdezhetnénk, hogy vajon a szellemi kiválóságnak éppen az erkölcsi autonómia lenne a mértéke?

Hiszen az boldogul, akinek a belső törvényei legföljebb kevéssel térnek el a környezet viselkedési szabályaitól.

Az autonóm ember olyan benyomást kelt, mint egy angol gépkocsivezető, aki otthoni szokás szerint a kontinensen is balra hajt, és jobbra előz.

Most végre abba hagyhatnám a mosolygást és a lélegzést, most lemerülhetnék a víz alá, most kisompolyoghatnék innen és minden keveredésből.

Van, aki naponta sokszor igényeli, hogy más emberekkel szót váltson, vagy hogy egymáshoz nyúljanak, van, aki ritkábban; kiben mekkora emberéhség lakik.

Most, ha lehet, ne történjen semmi, rendeződjön el, ami belém hatolt. A most a személy és a pillanat igazsága, amelyet az emlék már csak eltörzítani képes.

A csecsemő, amikor szopik vagy heverész, a klasszikus most állapotában van, hacsak azok a fránya szelek nem bántják túlzottan a pocakot.

Lehet, hogy miként az anyám, aki életének századik évében halt meg, én is pogány vagyok, nem ateista, inkább zsidósan istenhívő pogány.

De úgy látszik, nem érem be azzal, hogy élek és megvagyok, pimaszul – föllálva a két hátsó lábamra –, én is azt mondom: vagyok, aki vagyok.

Amivel együtt jár, hogy ne tegyem másnak azt, amit magamnak nem kívánok, de azt se tegyem, amit magamnak ugyan kívánok, amíg nem tudom, hogy vajon ő is azt kívánja-e, mert hátha más az ízlése.

Nem hiszem, hogy apám vagyona vagy gyerekkori testélményeim dönténék el a választásaimat. Legfőljebb az egész életem, a legutolsó pillanatomig lehet az oka annak, amit a következő órában tenni és választani fogok.

Nem szeretném senki másra, semmi másra áthárítani a felelősséget.

Én tettem, amit tettem, a magam szakállára; önmagamtól és nem a többiektől vagyok olyan, amilyen.

Aki nyerni akar, veszíteni fog

Mindezt tudjuk, és mégis azt gondoljuk, hogy tombolja ki magát, raboljon, csaljon, lövöldözzön, kurválkodjon és sikoltozzon, adja össze magát bunkókkal, stricikkel, kriplikkal, repedt sarkúakkal, hamiskártyázzon, és igen, árulja el a cimboráit, bennünket, csörtessen át a rosszon, vagy éppen merüljön bele, legyen a füle tövéig gonosz.

Mi akkor is szeretjük, ha olyan, amilyen, nem számít, a miénk.

A szembejövőknek udvariasan köszönök, öregnek, gyerekeknek egyaránt, de egyikre sem szánok sok időt.

Aki nyerni akar, veszíteni fog, aki nem akar semmit, csak nyugodtan meglenni, az nyerni fog.

A regény nézőpontja a szerzőé, akkor is, ha sokalakos, akkor is, ha éregény.

Figurái beszédhelyzetek: befesti az arcát, hogy bátrabban mondhasa a magáét.

76 Van-e, lehet-e valami összefüggés a regény és a város esztétikája között?

A városban és a regényben egyaránt van egy hajtóerő, amely a meghalás ellenében dolgozik, és a formanélkülinek saját formát ad.

Mi az, ami nem szép? Ezt kérdezte a romantikus tudat, amely elvetette az élet hierarchikus osztályozását. Minden lehet szép?

De ha minden szép, akkor a szónak nincsen saját értelme.

Mindenképpen valami gazdagság, a szemlélő elveszése a szemlélt tárgyban, változatvégtelenség, az artikuláció beláthatatlansága.

Az, ami számunkra lehetséges, ami ábrázolható, az mindig szűkebb, kötöttebb, mint a messzebbre törő lendület, mint a világnak az a darabja, amelyet a tekintet átfogni képes.

Bábel tornya minden bizonnyal szép, de ez a düledező falusi kocsmá is szép, és előtte a sár is szép, és igen, ez a rossz bicikli is szép.

Ez a lépcsőház is, amelyben föl-le jársz.

Ez a ronda?

Igen, ez a szép. Valamilyen.

De milyen?

Majd megírod.

Mámorító szórakozás

Az elmélkedő napló a legkevésbé kötött műfaj, noha van formája. Kockázatos műfaj, nem tudod előre, hova lyukadsz ki. Az ember fogja magát, és bármiféle szabott keret és útvonal nélkül belemerül a gondolkozásba.

A folyamat maga számít, a szöveg írja magát. Egy hőse van, a szerző maga, a megérteni akaró, tanácstalan ember, aki bejár és körültapogat egy benyomást, egy eszmét bármiről.

Ajánlatos sűrűnek lenni.

A műfajnak nincs szakszókészlethez kötött fegyelme, az egész szótár használható. Az író nyugodtan meríthet a köznapi beszédből, akárcsak a költészetből, a sajátjából.

Szabad a szerzőnek mondatról mondatra új aspektusokat megvilágítani, nem szükséges kifejtően-értekezően végighaladnia a gondolati pályán, az írásmű nem a szűkebb szakmának szól, hanem a szemlélődni vágyó olvasónak.

Az író beleszeret egy témába, rácsukódik, tanulmányozza, körüljárja, visszatérően gondolkodik róla, és ezt olyan szellemi mozdulatokkal teszi, hogy tekintetével az olvasó a megértés kanyargós ösvényén szívesen követi, mint a korcsolyázást vagy a műrepülést.

Csak mert volt

Az Alkotás utcában az Alkotás kávézóban írtam első regényemnek számos oldalát. Tetthelyként még számos vendéglátó intézmény lenne felsorolható.

Mindegy, hogy kisvárost vagy nagyvárost mondunk, minden város egyszerre kicsi és nagy. Még a házamat sem tudom belakni, az irodámnak is csak az egyik sarkában gubbaszkodom. Nagyon keveset használtam az adottságaimból, keveset olvastam el a könyveimből, az öltönyeim sem viseltem el, a szeretőimnek sem foglaltam el a szabad idejét.

Akárhogy szidjuk is városaink jelenkorát, utódaink száz év múlva mindezt értékelni fogják, csak azért, mert volt, és mert valami megmaradt belőle.

A város díszje járókelő, ha egyáltalán jár.

Lásd az iker-babakocsis mamákat a sétálóutcában, a korzózást és a randevút a bronz lófarok alatt.

És lásd a házat, ahol most rádió és tévé van, és ahol a német és az orosz titkosszolgálat állomásozott, majd már csak a magyar.

A város élvezetét az idő hozza, a véletlen, némi rendetlenség és anarchia, olyasmi, amin lehet bosszankodni; minden jelenkor ilyesmiből áll.

Mind halálraítéltek vagyunk, de most még tart a szabadság, a türelmi idő, a tanulmányút. Az ismeretlen határidőt folyton kitolom.

Annyival szeretetre méltóbb a semminél a valami vagy valaki. Tükörbe nézek, felülről esik a fény a hajamra, sok fehér szál csillog. Ha a lépcsőn fölmegek, zihálnom kell.

Némi életfokozással szököm a megszűnés elől. Megint vége van a hétnek, innen lassacskán menni kell. De legalább történjen valami, ha lehetséges, még ma este.

Nincsen, csak a körforgás, a szinte semmi, nyugodt idő, tagolatlan szenderegés ébrenlét és álmok között.

Van, aki előtt nincsen szégyenem, te vagy a legközelebbi idegen. Akartam veled több gyereket, és ha kapálóztam is ellene, akartam a családom által helyhez kötve lenni.

Reggelente beveszem magamat a városba. Itt-ott kis időre letelepszem, egész dolgozószobám elfér a zakózsebemben.

Futó béke az éjszakában

Ebben a falucskában nincs más bajom, csak az, hogy múltóféltben van a nyár, és hajnalban hűvösség lopózik be az ablakon.

Ebben a négy szemközti viszonyban az ismeretlen olvasóval cinikus tébolygásokat is megengedek magamnak.

Tárgyammá teszem, kiírom és eltávolítom magamból a bennem leülepedett ostobaság és rosszindulat egy részét.

Biográfiám eseményes részét, a leghosszabbat befejeztem, körüljárók egy kezem ügyébe került, sorsomtól kapott történetet.

A csoportfényképből egy-egy arcot kiemelek, népes kíséret jön a nyomában.

Ha városi kötelezettségeimből kiszabadulva a falusi szobámba belépek, akörül jár az eszem, amit tegnap abbahagytam. Így aztán megvagyok a bőrömben tűrhetően.

Nem gondolom erkölcsösebbnek a szenvedő, mint a derűs magaviseletet. Tőlem, a filozófiámtól is függ, hogy a veszteségeim és a korlátozásaim miatt mennyire sínylődöm. Mindenkinek, aki a szenvedéseivel akar mások fölé kerülni, a nem-szenvedés fegyvelmezett jógagyakorlatait ajánlanám, hogy civilizált emberhez illően viselkedhessen.

Igyekszem nem félni másoktól, és megtanultam kételkedni abban, amit körülöttem mondani szoktak, védekezem.

Ha semmi különösebbet nem akarok, nem kell igyekeznem, legföljebb rosszakat mondanak rólam.

Megszokhattam már, hogy a legújabb típusú helyi hülye minden időben megjelenik, és lényeges ügyekben felülre kerül.

Az ember vagy a hozzátartozóira panaszkodik, vagy arra, hogy nincs ideje, hogy a lények sokasága, akikkel össze van láncolva, önző, irigy, tompa, a diákjai komiszak és nem akarnak tanulni, a kormányzottak telhetetlenek, a nép cserbenhagyja, a szomszéd pedig fegyveresen behatol.

Az ember panaszkozhat a családján, az államán vagy az emberiségen belül erre-arra, bárkire.

Ha úgy érzi, hogy másvalaki a baja, akkor alighanem ővele van baj.

Szerencsés átkozódási forma, ha egy aranykorra hivatkozik, amelyhez képest szüntelen hanyatlás észlelhető. Az is megjárja, ha egy eljövendő aranykort fest, amelyben a vadak szelídek lesznek, a ragadozók pedig növényevők.

A panaszkodó abban reménykedik, hogy a dolgok nem úgy lesznek, ahogy vannak, amely célhoz viszont meg kell a többieket változtatni, mert a többi emberben van a baj oka.

Másrészt tudjuk, hogy szülőnk, avagy gyermekünk szélhámos, zsarnok, részeges, fajtalan, hogy hat lábujja van és csak egy szeme, és abban is a gonoszság ég. Nem számít, így is, úgy is, akkor is szeretjük, a miénk.

Várni fognak, várni fogok

Rongyos fenyők alján, illatos szamócásban mentem egy lány után. Kajakban ültünk, egyenletesen eveztünk, kikötöttünk egy kertvendéglő ajtajában, odabent két vörös kisasszony ült egy lugasban. Barátnőm kékre festett szemmel és kék kisestélyi ruhában, köldökig érő dekoltázzsal ment mellettem, nyafogott, hogy önző vagyok, hogy nekem csak a teste kell, és elbóbiskolok, ha ő beszél.

Vannak mámoros emberek, és vannak mámortalanok. Vannak, akik a foglalkozásuk miatt nem tudnak alaposabban figyelni a mára, mert benne vannak a hasznosság, a célszerűség, a jövőért aggodás alagútjában, márpedig, mint köztudomású, az alagútban nem süt a nap.

Ebben a csalóka márciusban egy ír kocsmá teraszán, a zöld olajfestékkel bevont korlát mellett a kezemben egy pohár barna sörrel, arra biztatnék minden erre járó, hogy legyen neki is egy jó délutánja. Vacsorázz másokkal, és ne akarj tőlük semmi különöset, elég a civilizált viselkedés és egy jó diskurzus az asztal mellett, némi kölcsönös érdeklődéssel, legyenek meg ők is jól önmagukkal.

Szép az emberiség tarkasága. Zavarna-e, ha lenne itt egy csomó magyarul beszélő sárga, barna, rézbőrű vagy fekete ember? Hát nem. Egy csöppet sem zavarna. Sőt! Örülnék, ha növekedne a beszélgetőtársaim köre. Elég önző és hiú vágy, hogy tudják a könyveimet azon a nyelven olvasni, amelyen írtam őket, de a vágyakkal nehéz vitatkozni.

Kis állomásokon átsuhan, fehér sírkövek és zöld falak között megy a vonat. Nemsokára megérkezem az állomásra, ahol a feleségem és valamilyen gyerekünk kézen fogva várni fog.

Virgonc hatvanasok

Összetartozásunk reggelén Jutka eljárt több könyvtárba, néha dolga volt a történettudományi intézetben, rá igazán nem lehet mondani, hogy ajtóstul tör be a házba. Fordított, kislányoknak angol és francia nyelvórákat adott, nevetgéltek, kekszet eszegettek és kompótot. A fészkek berendezése kötötte le, a jó időtöltések mestere volt egy csábító könyvhalom mellett a sarokban a kerek ívű ablak előtt, ahova a vadszőlőágak hajolnak be. Eljött sétálni velem, átmentünk utcákon, parkokon, ahol még nem járt, hálás volt a város kis titkos szépségeiért.

Szilveszter éjjel barátaink hűvösvölgyi házában voltunk, ahova a régi időkben a hosszú kerti bejárón át egy méltóságos gúnár vezette be a vendéget, mint valami komornyik. Tudta a dolgát, de ha nem tetszett neki a vendég, megcsipkedte, elbátortalanította.

A ház persze nem kevésbé különös, a vendéglátó, Péter János, isten tudja, hogy mit nem gyűjt. Nincs tenyérnyi üres hely a falon, valami kis remekmű vagy bolondság vagy sejtelmes célzás nélkül, rendkívül beszédes falak. Most nem volt bevezető lúd, csak gyertyák jelezték a kövezett utat az ágyások között.

A házigazda ékszerek, gyűrűk, nyakékek kézművese, szerény ember, sokat tud, a mosolya egy percre sem gögös, de a szigorú értéktisztelettel sem eltántorítható. Anna Margit festőnő fia, aki pedig Ámos Imre munkaszolgálatban megölt festő felesége volt.

Nála és feleségénél, Bán Mariannál voltunk, harmincan, ötvenen fluktuálón, hullámokban érkezve, távozva, ott találtam barátainkat a nálam húsz évvel fiatalabb korosztályból, amelyben, mi más lehetnék, mint barátságos kívülálló?

Az asztal meg volt rakva, de a hangulat, mosolyon áttörve is borús, és csak tétován reménykedő. Öröm volt, amikor rázendítettek fiatakoruk dalaira, majd rockszámok is felharsantak, hogy aki nem röstelli, táncolhasson is egy kicsit, arckipirulásig. A hölgyeknek könnyebben megy a táncos kecsesség, mint az uraknak, leginkább persze az én Jutkámnak, akin a gravitáció nem fog ki.

Vége-hossza nem lenne, ha mindenkinél elidőznék, Darvas Ferikét azonban meg kell említenem, hódolattal méghozzá. Siklanak az igen hosszú ujjai a zongorán, csak a bögyükkel érintve a billentyűket. Az ujjai csinálják a zenét, amely Darvas Ferin, a legártatlanabb emberek egyikén áthalad, aki talán a zongora meghosszabbítása, vagy fordítva, a zongora az ő folytatása a térben, nem kell rágondolnia, akkor is elmegy a rögtönzés váratlan kóbor utakra, és a kellő pillanatban élvezetesen visszatér a merészen elhagyott dallamba.

Van vigasz, temetkezési vállalat

A fejlettebb országokban a testi kínok zömétől megszabadítanak, s mind akadálytalanabban hódít a jó élet vágya. A gyönyörködés képessége az élethez köt. A nyaralóknak szánt hirdetésekben a paradicsom fényképezhető alakot öltött, olyasmi lehet, mint a szabad időtöltés egy tengerparti vagy hegyi szállodában teljes ellátással és testi kényeztetéssel.

Engedik-e az erkölcsök, normák, ítéletek a gyönyörködést? Mennyire bűn az élet? Mennyire kell a gyönyörnek illegálisan bujkálnia? A halálról sok mindent hallottunk már, tudjuk, hogy jön. Mennyire rettegünk, mennyire bujdosunk előle? Tudunk-e úgy gondolni az életre, mint folyamatos meghalásra, és a meghalásra, mint beteljesedett életre?

Élet és halál együttes, egyidejű és egymáson átható jelenléte – ez az a tudás és beavatottság, amivel a művészet bölcsebbé teszi a befogadóját. Mennyire hisztérikus és mennyire fegyelmezett, nyugodt viszony ez? Mennyire rejtjük el a haldoklót, mennyire maradunk vele, mennyire lassítjuk, és mennyire siettetjük a véget azoknál, akik még élnek, de már folyamatos ápolásra szorulnak?

Minél fejlettebb egy társadalom, annál jobban becsüli az életet, és annál komolyabban néz szembe a halállal. A civilizáció alighanem növeli a magányos-szemérmes halálra gondolást, a félelmet, amellyel egyedül marad az ember, amely nem oszlik el a vigasztól, hogy az ivadékaikban folytatódunk, bár a gyerek és az unoka olyan evidencia, hogy ahhoz, mint életigazoláshoz nem kell semmilyen szellemi furfang.

A halál olyan, mint a fal, amelyre pingpongütővel ütöm vissza a labdát, hosszan sikerül, de egyszer biztosan én fogom elvéteni, és akkor ez lesz a játék vége. Lehetetlen, hogy ebben a játszmányban a fal veszítsen. Ez egyáltalán nem kétesélyes játszma, a kérdés csak az, hogy meddig húzhatjuk. Reflexióink tárgya az emberi – tehát szükségképpen vereségre ítél – stratégiai tanulmányozása. Ha nem is győzni próbálnak, de lealkudnának a teljes eltűnéseiből valamennyit. Ha meg is halunk, ne legyen muszáj egészen meghalni, legalább egy kis részünk még élhesse itt a világát.

Az ember el akar bújni a halálmester elől, ha már beledug a zsákjába egy virgonc lurkót, ne én legyek az. Gyerekesek vagyunk, bár tudjuk, hogy irgalmatlanul mind ott végezzük. Látunk egy öreg férfit az öreg kutyájával a napsütésben, még élvezi az életet, még örül, hogy eltűrik, hogy eltartják, hogy nyugdíjasként, kórházi, menhelyi ápoltként gyerek lett újra.

A felnőttiség mind szellemileg, mind testileg meglehetősen rövid provizórium. Fokozatosan hagyjuk itt az életet, és az arcunk egyre inkább hasonlatos lesz a halotti maszkunkhoz, de minden lépcsőfokon igyekszünk megkapaszkodni, berendezkedni, ha szűkebb körben is, ha lemondásokkal is, de néhány személyből, állatból, ülő- és fekvőhelyből összeszerkeszteni a magunk kis világát, amelynek mi vagyunk a közepén. Kalapot emelek az öregkori kisvilágok előtt.

Kopogás az ajtón

És még mindig látunk okot arra, hogy dicsekedjünk, mert nekünk még egy kicsivel több van hátra, mint az ágyaszomszédunknak, mi valamivel kevésbé vagyunk rokkantak, mint a barátunk. Kinél hányat koppantott az ajtón a borzalmas sógor, kinek markolta már meg a gallérját, és kit engedtek el még egy időre a karmos ujjai?

Hogyan alakítja a másik emberrel való viszonyomat az élet felértékelése és az emberölés erényének, virtusának, a harci sikernek a leértékelése?

A nyugati társadalmak fogékonyabbá váltak az egyes emberrel szemben, hajlamosak inkább szem előtt tartani a konkrét személyt, mint a csoport-hovatartozást. Ha az emberi jogok filozófiáját elfogadjuk, akkor mindenkinek van joga és oka élni. Ha megbecsüljük az életidőnkét, akkor tudunk vele úgy élni, ahogy a vakáció napjait számoljuk. Belátjuk, hogy elenyésző rész vagyunk az elenyésző részen belül, és ez így van rendben, mert talán még az is lehetséges, hogy az egész univerzum egyszer csak megsemmisül, ellobban.

Ha pedig az egész halálra van ítélve, dőre ábránd lenne egymagamban örök életet remélni. Mennyire tudja az ember napjait élvezve a vég közeledését érzékelni? A fájdalom – kopogás az ajtón, figyelmeztetés, ízelítő a halálból, annak megtapasztalása, hogy a testem elkülönül tőlem, rendellenes tüneteket mutat, eltereli a figyelmemet a dolgomtól, úgy viselkedik, mint egy rakoncátlan gyerek, se így, se úgy nem lehet lecsendesíteni, nem lehet elküldeni a játékaikhoz, nyaggat, mindenáron magára akarja hívni a figyelmemet, és nem hagy nyugodni, vagyis megfelelkezni őrá.

„Most már látod, hogy milyen buta voltál? – kérdi a testem –, mert, nemde, úgy képzelted, hogy én csak zavaró tényező vagyok? Neked az kellene, hogy én egyáltalán ne adjak hírt magamról? De hát mindent nekem köszönhetsz, azt is, hogy ez a kéz, mozgatóván a tollat, leírja ezt a mondatot.”

Az időskor és az olykor jelentkező fájdalom valószínűsíti, hogy az ember éberén figyelje, kezelje, uralja a testét, és ha kell, beavatkozzon, hogy a saját orvosa legyen, hogy megadja a testének, mint egy gyereknek azt, ami neki valóban kell, de el se kényeztesse, viszont megtanítsa arra, amit az esze már sejt, hogy előbb-utóbb nem fog működni, hogy a lába egyszer csak kicsúszik alóla, és hogy a személyzet felmond neki. A testrészek pedig úgy érzik, hogy nem törődött velük eleget, ridegen bánt velük, most már ők is öregek, szeszélyesek, és azt kérik, hogy most már őket is kényeztessék.

– Fáj, nénikém, bácsikám? Akkor kapja be ezt a kis orvosságot, utána könnyebb lesz.

– Köszönöm, aranyos doktor úr, van még egy kis időm?

– Rengeteg ideje van még, drága.

Casanova minden szépnek látott nő szolgája

A csábítónak az ismeretlen, a vadidegen kell, azt szeretné gyorsan megszelídíteni; a magánakvalót kívánja a magáévá, nekivalóvá tenni. A csábítás nemcsak közeledés, nemcsak közlés, hanem távolodás és elhallgatás is. Hőse az ismeretlenségből előlépő, rejtelmes figura, akit nem tudunk megfejteni, aki átlát rajtunk, mi pedig nem látunk át őrajta.

Ösztönzi a csábítót a feltevés, hogy az ellenállás csak tessék-lássék és színleges. Don Juan biztos abban, hogy az őt érdeklő nő is azt akarja, ugyanazt, amit ő, mert őbenne, íme, nő a gerjedelem, és ez a kiválasztott társnőre – tapasztalatai szerint – átragad. A csábítás hullámszerűen emelkedik, most lehetne átölelni. A szereplők a látszólagos és megőrzött idegenségből egyszer csak átkeverednek a gyermeki bizalmasság hangulatába, és kézen fogva betévednek a közös jóba.

A gyors váltás a hűvös távolságtartásból a hirtelen felforrósodó egymásra borulásba azért izgalmas, mert igazában vártuk a váratlant, örvendő meglepődéssel a hirtelen engedélyt, de a csábító nem lehetett egészen biztos a dolgában, ezért a mestersége szerencsejáték. Összeborulni kíván mind a kettő, a kezdeményezőfélben delejes erő van, talán, mert elcsábítva lenni is ünnep, fényes kivétel az életünkben.

A szereplőknek nemcsak uralkodni, de uralva lenni is kívánatos. Az elcsábított kiszolgáltatja magát, szolgáló hús lesz, amelyet a csábító falhat, nyúzhat, ahogy jólesik neki, és vad műveletei tárgyának, az elcsábítottnak nem lesz semmi baja ettől. A gyönyörtől erőt kapott, jóízű álmot és kiengetszelődést.

A nagy csábító, ha valakin rajta felejt a szemét, akkor mindenről elfeledkezve, akarnia muszáj a zsákmányt. A mámor ideje a szigorú most, nem a jövő, és akár a művészet, átlopja a szívünket az ő ádáz jelen idejébe.

A vadász azt mondja magában, én legyek kiismerhetetlen, te legyél átlátszó. Ne tudd a nevemet, ne tudjad, honnan jövök, és ne láss mögém! Titok, hogy ki mindenkim volt előtted, és van is talán még rajtad kívül.

Van hivatásos csábító, aki méri, hogy az ajtón belépéstől az ágyig hány percnél szabad elmúlnia. Lehet simogatni a bőrt, a fantáziát és a hiúságot. A vérbeli csábító kevesebbet fizet azért, amiért más hosszan robotol, rövid úton elejti a vadat. Az elcsábítottból tárgy lesz, azt tesz vele, amit akar, megtanítja az alárendelődés gyönyörére.

84 Én kikérdezlek, te ne kérdezz! Az egyik pólus az országúti prostitúció legegyszerűbb ajánlata, és rá a válasz mennyi? Majd egy biccentés vagy

a kocsai ajtajának kinyitása. A másik pólus a házassági ajánlat, felajánlod az életedet, nem kevesebbet, életfogytiglani fogságot, és magad mellett a holtig órá váró helyet. Szabadságot adsz szabadságért, rabságot rabságért, valamivel mindig fizetsz. A szokással, a rendszerint megkapottal, a könnyen megszerezhetővel nehéz elbódítani a másikat.

Keveset fizetni, sokat kapni

Ha szűkösség van, akkor a vevő erőlködik, ha bőség van, akkor az eladó hívogat. Ha a bazár tele van, ide-oda invitálják a vevőt. Két ember között lojalitáscsere, de mind a kettő igyekszik jobban járni.

Különbözőképpen felálló párok mérkőznek, kipróbálják egymás erejét.

A csábítás metaforái: a bibliai kígyó, a messziről jött varázsló, a titokzatos idegen, aki sok olyat tud, amit mi nem tudunk.

A fausti hatalom, a szellem mint csábító lép föl, és mint más hatalmaktól megszabadító erő. Egók harca és kompromisszuma zajlik előttünk, mert a működő párok az ének kompromisszumain alapulnak, az egyik talán jobban jár, de mind a kettő rákölti az életét.

A csábító nem akar hosszan tartó fizetési kötelezettségbe bonyolódni. Teljes odaadást kér és ajánl egy kurta együttlét idejére. Meggyőződése szerint a kaland hossza és intenzitása fordítva arányos. A kaland – meghatározása szerint – egy rövidebb életszakasz hosszú életidejéből.

Egy erős én el akar nyelni más gyengébb éneket. Szeressék azt, amit ő, és akarják az ő dicséretét kiérdemelni. A csábítás a törvényes kannibalizmus. Mennyi hasonlat az evés, a falás köréből, minden érzékszervünkkel bekebelezni a másikat. Ki eszi meg a másikat? Ki fog meghódolni? Aki előtt hódolnak, az a királynő vagy a király, mert hódolat teszi a királyt.

Fiatalkor: egészség, nagy szerelmi étvágy vagy akár falási düh, folytonos erotikus ingerlékenység, mindenkinek belenézni a szemébe, mindenkit megcsodálni, mindenkit behívni a sátrunkba. Adjad, szolgáltatásd ki magad gyorsan, olcsón, engedelmeskedj a vágyamnak, és aztán tűnj el, maradj meg, szívem, édes emléknem, de eszed ágába se jusson rám ragadni, telefonálni, utamba kerülni. Nem, inkább ne varrjuk össze a takarónkat.

Don Juan a csábítás sikereképpen megkapja a koloncát-lidércét. Társa-társnője háta mögött még egy egész pereputty idegesítő, alkalmatlan-kodót. A csábításnak számtalan célja és változata van, ahány vágy, anynyi küzdelem.

A mama arra vágyik, hogy a baba hagyja abba a sírást, hogy egye-igya meg a vacsoráját, és azt fintorral, játékkal bevarázsolja a pocakjába, hű, de finom! A szerelem, a fogyasztás, a politika, a vallás és a művészet mind-mind a csábításról szól. Megkapni erőltetés nélkül azt, amire a fogad fáj. Omoljon eléd a másikat!

Az érzéseinket célozzák meg, vágyakat keltenek bennünk, el akarják hitetni velünk, hogy ha az ő portékájukat vesszük meg, ha az ő tanácsukat követjük, akkor szépek, egészségesek és boldogok leszünk. Vallásos jámborságunkért cserében, ha nem is veszi el tőlünk a mindenható a halált, de a kellemes folytatás ígéretével vigasztal.

Szegény Kékszakállú!

Szeretnénk megnyerni polgártársainkat valamilyen eszmény, norma, vélemény javára. A csábítónak nincsen szüksége erőszakra, úgy kapja meg kényszerítés nélkül azt, amire vágyik, hogy áldozatai, kiknek a titkos vágyait kitapogatta, az ő jóvoltából talán még boldogok is lesznek. A zenétől a beszédig, az érintésektől a látványokig a csábító beborítja a másikat, ne is lásson ki az ő világából, és bebugyolálja, bekebelezi egészen.

Akar valamit a másiktól, akarja a másikat. De miért kell a csábítónak a másik? Miért nem eltávolodni akar inkább, miért próbál közeledni, döröglni, törleszkedni? A magányos nem akar semmit, inkább elhárít, nem szokása a közelhúzódás. Örökké hezitál: hozzáérni, nem hozzáérni? A magányos nézőpontjából a csábító éretlen, pszichopata személyiség, még nem nőtt be a feje lágya, nem tanult a kalandjaiból, nem gondol arra, hogy utána mi lesz, hogy mit kezd a megszerzettel, hiszen valószínű, hogy ha egyszer adott neki gyengédséget, a másik várni fogja, hogy kapjon megint. Egyszer adni és soha többé? Egyszer szeretni, és azután meg sem ismerni?

Szegény Kékszakállú, ő meg a bezárt nők rabja. A vágyak magvalósulása maga a büntetés. A csábítás valami jót ígér, és nem biztos, hogy hazugságot, netán egy jó vacsorát, és lehet, hogy a vacsora jó lesz, netán egy jó ölelést, és lehet, hogy az ölelés jó lesz, netán egy jó mulatságot, és talán az is meglesz.

A fegyelmezett szerelmi csábító néma végtelenséggel igyekszik rögzíteni a viszonyt a testgyakorlatra. Ne tudjon a másik őrá, a kezdeményezőről semmi más, mint amit az érzéseivel tapasztal. Ne jöjjön közénk semmi emberi.

A nemes lelkű csábító viszont nem leteperni akar, hanem gyönyört kelteni, boldoggá tenni a másikat asztalnál és ágyban, sétálva és egymásra várva. Nagy kedvesség közepette előáll a torlódás, mindenki, akihez hozzáért, már akar tőle valamit, és csak később veszi észre, hogy ő maga is pórnál járt, a csábítót elcsábították, futkoshat egyik áldozatától a másikhoz. Elhessegette a tudatából a kérdést, hogy mi lesz utána, amikor már megvolt, és a kedves még mindig vele maradna, ő, a csábító viszont tünne már el a tetthelyről, szeretne visszatérni a maga világába a másiktól, amelyet mintha megnyert volna. De már hívják vissza az állandó viszonylatai.

Nem akarja megsérteni az elcsábítottat, de az édességből is tud lenni untilg elég. Zuhanyozni szeretne, és rendezett öltözékben kimenni az utcára. Majd egyedül maradni és visszagondolni erre a másakra, de már onnan, ahol az a drága nincs, és nem is lehet ott.

Ennyit a csábításról a nem mesebeli, polgári világban. De a nagyromantika ezernyolcszázötvenben, majd pedig a késő romantikának is nevezhető szimbolista szecesszió ezerkilencszáztizenegyben a férfiónarcképnek hősiesebb és gáncstalanabb variációit kereste.

Tolsztoj gróf túlzásba vitte az őszinteséget

Hattyúháton jön a királylány megmentésére a legkiválóbb és a legnemesebb vitéz, csak azt nem lehet, sőt nem is szabad tudni, hogy ő kicsoda. És lenne szerelem, házasság, országos boldogság, ha a fő hiba – a kérdés – meg nem esne.

Közmondások javaslata, hogy a férfi a titkait ne bízza a feleségére, mert azok ezután nem maradnak titkok. Hogy a ki vagy kérdésre a szerelmes nő nem kaphat választ, csak szakítást, büntetésül, az ennek a közmondásbeli javaslatnak a megkérdőjelezhetetlen törvénné emelése, kortársi ízlés szerint. Minél titokzatosabb, annál magasztosabb.

Vannak fiatal urak és hölgyek is, akik szívesen viselnék a magasztóság köpenyét panyókára vetve a vállukon. Tanácsosabb, ha a menyasszony tájékozatlan bizonyos részleteket illetően vőlegénye életrajzából. Vannak moralista vőlegények, méghozzá gyónásra, vallomásra, önkorholásra hajlamosak, akik megmutatják a naplójukat az ifjú nőnek, hadd essen túl az elborzadáson.

Így járt el a regényhős Levin, Lev Tolsztoj Anna Kareninájában szerelmével, Kittyvel szemben, de így járt el a szerző, Tolsztoj gróf is a menyasszonyával, Szofja Andrejevna Beerrel szemben. Jövendőbelijének tudnia kell, hogy a neves író mindennap megfogadta naplójának, hogy többé nem iszik, kötekedik, kártyázik és kurvázik, de már másnap meg kellett újítania a fogadalmát, mert ivott, kártyázott, kurvázott. Szofja Andrejevna fél évszázadon át úgy szerette Lev Nyikolájevicsset, amilyen az volt, ha meg is harcolta vele naponta a harcát.

A romantika tetőfokán Richard Wagnernek jobban tetszett a kérdezés tilalma. Férfiónarcképünk mesebeli túlzásának, az üdvösséghezó férfiúnak a titokzatoság auráját kell viselnie. Különben állnia kellene a határtalan nő kíváncsiság rohamát. A kérdésnek két paradigmatis megoldása lehetséges. Az egyik a hajlandóság minden kérdésre válaszolni, a másik

minden kérdés elhárítása. Judit is szeretne a Kékszakállú herceg várában körülnézni. Mi van – ki van – ki volt a zárt ajtók mögött? Mi lett a régiekkel, a többi feleséggel, akiknek a sorsa jóslat arról, hogy őrá mi vár? Hogy a vár a művész lelke? Hogy a nő akkor is tartson ki, ha a férfi keze csupa vér? Hogy a gyilkos és az áldozat a gyönyörben egyesül?

Mondunk, zenélünk magunkról mindenfélét koráramlatoktól nem érintetlenül. A megidézett két mű (Wagner: Lohengrin, Bartók: A kékszakállú herceg vára) a maga emelkedett végletességével kulcsot ad a bennünk lakó romantika ködből feltáruló ajtóihoz.

Vendéglátás

Példaesetként megvizsgáljuk Kalligaro mai, berlini kísérletét, a sokoldalú barátkozás és elhatárolódás új antipolitikáját. Jóban lehet akárhány politikussal, de védenie kell mindegyikkel szemben a művészet autonómiáját nem minden szórakozás, szélhámosság és karizmatikus illetékesség nélkül, egyszerűen otthonosan a falusi szomszédok körében.

Hogyan lehet az elnöki szerepet a legteljesebb egyszerűséggel összekötni? Mert nem szeretné állítani, hogy amit mond, az csakugyan pontos leírása a valóságnak, mert eleve gyanakszik az emlékezetére, és azt sem tudja, hogy a történéseknek van-e bármi ellenőrizhető nyoma, az egész csak barangolás a tudatában, esetleg némi támasztékkal papírokban, nyomokban.

Szerző tekintheti magát esettanulmánynak is, figyelni egy lassan és később erő személy próbálkozásait, mint ahogy a kutató föléhajol a kísérleti állatnak. Beszélhet most már akár első személyben is, mint a kutató, tisztázó, emlékező, elképzelő és befelé hallgató én, egy koros ember kitorászik a saját tudatában.

Kényelmesebb azt a feleannyi idős embert Kalligarónak nevezni, aki csak voltam, meg azt is, aki e mellől az asztal mellől ide-oda szállong. A társaságkedvelő Kalligaro vendégül látja eszmélete lakóit itt, a halottak kocsmájában.

Azon a kimagasló napon, amelyen az események összetorlódnak, sokan ülnek az asztal körül, elhaltak és élők, ha az utóbbiak nem is tudják ezt. Kalligaro újabban azzal játszik, hogy az élők mellé ülteti a halottakat és a távollévőket, folytatja őket, miközben az asztalnál részt vesz a társalgásban, ideinvitálva szellemsokadalmát, elszórva a kihúzható ebédlőasztal vagy a kertben a tölgyfa és a fonott gyékénasztalok köré.

A menyegző az élet csúcsa, mindig szertelenség, rendkívüli bőség, testi-lelki lakoma. A lét sötét anyaga is jelen van, nemcsak a ragyogása. Ezen az ünnepen polgárjoga van a bűvöletnek és a rettenetnek. Színpadomra, a hegymagasi kert végében, meghívok néhány embert, akit most egy dara-

big még szívesen hallgatnék. Ki-mit tesz és mond a színpadon? Minden szereplőnek megvan a maga feltüzelő vagy bólogatásra serkentő mondanivalója.

Gazdálkodom a közelmúlt és a távolmúlt egymásra halmozódó emlékeivel. A ruganyos memóriában a felidézés igénybe veszi a félálomba, félfeledésbe leszállás módszerét is. Sokat kell felejtennem ahhoz, hogy könnyű szívvel tudjak tovább menni. Nem vagyok begombolva ebbe a nehéz anyagba, amelyből, ha eleresztenek, lehetek akár semmi is.

Visszahajlás folytonos tegnapunkra

Fiatalság: kevés hely, sok mozgás; öregség: sok hely, kevés mozgás. Vannak ismerőseim ebben a városban, ahonnan nincs kedvem elmozdulni. Itt is, másutt is szaggatott ember voltam, önmagamat felosztottam és különböző szerepekbe öntöttem. Valaha feltételeztem, hogy az igazi odakünn van, időben-térben messze, ott, ahol én nem vagyok.

Amíg holmi rohamosztagosok be nem törnek a kávéházba, és le nem lökdösnek az ülőhelyemről, ez az imaginatív légikikötő rendületlenül működik, semmiféle sztrájk vagy bombariadó nem akaszthatja meg a folyamatos zümmögését. Innen bárhova és vissza mások számára felfoghatatlan suhanással közlekednek a színhelyek és az utasok, de most innen a fiatalkoromba, a régi rendbe visz vissza a harmadik szemem. Miért éppen abba? Mert volt benne feszültség és stratégiakényszer, zárt térben figyelhettük magunk körül, hogyan válaszolnak ismerőseink a nyomásokra.

Tudom, hogy minden papírom előbb-utóbb mások szeme elé kerül. Ha egy író meghal, böngésznek a hagyatékában. Évtizedeken át úgy aludtam el, hogy hajnalban jöhetnek, és idegen férfiak olvassák majd el, amit a feleségemnek sem adtam oda. Neveket sem akartam leírni, nehogy bajba hozzák másokat.

Kalligaro elvállik tőlem, életre hívójától. Kalandokba, kísérletekbe bocsátkozik, amelyeket én nem igényelek, behunyja a szemét és áthelyeződik, akarat-összpontosítással felszáll az időtér-biciklire, átkarikázik az ös-korba és a holdra, csak ide a szomszédságba. Most még itt van, ahol én vagyok, és mint egy engedelmes lakáj, biccent. Mi minden lehetnék, hol mindenütt lehetnék! Ez a Kalligaro: ámuldozás a létvariációkon.

Nekem ez a Marcella néni gyanús

Marcella néni Hegymagason nem szívesen mozdul ki a kertjéből, amelyben ereszig érő kenderfa áll, néha meglátogatom, borral kínál, titkolózik, aztán elmeséli Kalligarót, aki az ő kútjából kelt ki, amelyre rá van

vésve Kalligaro neve. Ha valaki abba a kútba mélyen belenéz, és hűségesen annak a vizét issza, annak Kalligaro megjelenik.

Érdekes, mondtam, és hümmögtem egyet, az is lehet, hogy kettőt, Marcella néninek rendes bora van. Belenéztem abba a kútba, időt szántam rá, belenéztem, és nem láttam semmit, csak egy vödört meg a vizet, és bele is kiabáltam: Kalligaro! Ha vagy, ha mersz, gyere ki, bújj elő!

Egyszer csak levelet kaptam tőle, hozta Mónika, a postás, majd valahogy megtudta az elektronikus levélcímemet, és azóta belenyomul a számítógépembe.

Marcella nénit elhagyta az ura, és valahol Dél-Amerikában eltűnt. Az asszony itt várta az emberét a faluban, hitte, hogy talán visszajön, eddig még nem jött vissza. Az öregasszony feljár a hegyre, gondozza a kápolnát, amely valaha egy szerzetesi közösségé volt, de az öreg szerzetesek kihaltak, egyikük ismerte Marcella nénit, aki itt imádkozott, hogy az a gazember térjen vissza a helyére, őmellé.

Rábízták a kápolnát, hogy tartsa nyitva azoknak, akik szeretnének csendben üldögdélni benne. Fel kell ismernie, hogy ki van jóakarattal, és ki van rossz szándékkal, ő engedi be majd az embereket, saját ítélete szerint. Az öregasszony kinyitja a kápolnát bárkinek, aki egy csendes órát igényel, aki istent hisz, tagad, keres, akit isten érdekel.

Vannak más öregasszonyok, akik eljárnak szomszédolni Marcellához, de a hites ura nem jön. Tőle Kalligaro is elmaradozik, bezzeg tőlem nem. Marcella egyre többet néz a kútba, amelynek tiszta vize van. Néha meglátogatom, szeretek az ő asztala mellől lenézni a falura, a házunkra.

Kalligaro nem érte be a levelezéssel, felhívott a szállodában, hogy a hallban vár. Kalligaro? Az én csinálmányom? Itt nyüstöl? Itt abajgat?

Döntsük el végre, ki a boszorkány!

Elhaladván az öreg kút betonkávája mellett, ezen is látom piros, mélyített betűkkel: Kalligaro. Itt is? Az ördögbe is! Mindenütt? Fölemeltem a kút acéltetejét, fölé hajolok: phű! a beste fajzat! Szóval, itt vagy!

Ne tessék abból inni!, mondta oltalmazóan a kerítés mögül a fényesre kopott nyelű cirokseprűre támaszkodó Marcella. Az elhagyott kutak veszedelmesek. Ezt is megbántottuk azzal a vezetékes vízzel. Mintha abban nem lenne nitrát! Már én inkább amondó vagyok, hogy jobb a saját mérgünk, mint a másé. De hát én is hűtlen voltam a kúthoz, így aztán most már félek tőle. Tetszett valakit látni benne? Mert én látok valamit az úr arcán. Ugye, hogy magára is visszanézett?

– Az is lehet, hogy magát láttam, Marcella néni.

– Én pedig uraságodat.

Most kettőnk közül melyik az, akire ránézett, és ki ez a Kalligaro, ezen törtem a fejem, amikor a kétéves Zsuzsi kijelentette, hogy ő boszorkány. – Nem a mama a boszorkány? – kérdeztem pontosítón. Jutka a fiúkkal gyakran játszott boszorkányost egy skót kalap és egy nagykendő segítségével. Csengetett a lépcsőházból, a fiúk ajtót nyitottak, és ő előbb ragyogó lépesméz volt, aztán az arca elé rántott hajjal, minden földi anyagon áthatoló, fekete pillantásával bárki emberfiát halálos rémületbe bírt volna kergetni. Mindenesetre a fiúkkal boldogult, olyannyira, hogy mikor már két oldalról a hóna alatt bújtak meg pizsamában, akkor sem lehetett egész biztosan tudni, hogy végtére is ki ez a mama, de ha még a mama sem biztos, hogy lehetne akkor biztos a kút, amely esetleg csak egy alagút valami másik udvarból.

Ezt a mélyből rám néző arcot legközelebb valami előcsarnokban láttam, már nem emlékszem, vasútállomáson-e vagy színházban. Jól öltözött úriember benyomását keltette, a mai többségtől konzervatív távolságban. Valami fuvolást hallgatott, aki a kígyóját táncoltatta. Kalligaro ott bolyongott a tömegben, hírlett, hogy a folyó vízi hullát dobott partra, és hogy nagy fogása volt a kegyeszer-tolvajoknak, de a gyerekrablók pórul jártak.

Ez a Kalligaro se piskóta

Az a kútban látott arc most fekete kabáttal és fehér inggel volt keretezve. Megpróbáltam felé sietni, de egy ember meglökött, akit tülekedésemben én is meglökhettem. Ez az ember azt mondta: – Ne lökdösődj, testvér, mert ha te lökdösödsz, akkor én is lökdösődöm, és ennek nem lesz vége sohasem.

De aztán többször összehozott bennünket a véletlen, lassacskán fölvettem Kalligaro professzort magamra, ami azzal a bonyodalommal járt, hogy nyomban kérdéssé vált, hogy ki vesz föl kicsodát. Miért fogadnám el az ön dőre hiedelmét, így Kalligaro, hogy csak attól a pillanattól fogva vagyok, amelyben ön belenézett a kútba, és a tekintetünk összetalálkozott? Mindenesetre itt vagyok. Senkit sem lehet, uram, következmények nélkül kitalálni.

Azt mondta, hogy ezután ő képvisel engem, ő a kísérom és a helyettesítőm. Azt fejtegette, hogy tőle nem szabadulhatok, sőt elválasztani sem tudom őtőle magamat, ő az ikerpárom, mellém van beosztva. Mondhatom, szemtelen alak! Azt állítja, hogy neki eszem, és hogy az agyam is neki dolgozik.

Mérgemben belerúgtam. Sértődjön meg!

Kalligaro fölém magasodott, kétszer akkora lett, mint én vagyok.

– Ha akarnám, úgy tőkön rúghatnálak, hogy kiszállnál a Kárpát-medencéből – mondta tájékozottan.

Feketekabátosan néha elsétál a fehérre meszelt falusi házak között, el az ablakom előtt, majd itt látom a városban a sarkon, felszáll a buszra, és a hátsó ablakon át visszanéz, futó, elhúzott pillantása súrol, és még csak azt sem mondhatnám, hogy kacsint vagy biccent. Csak a szeméből jövő fénylövellés jelzi, hogy azonosított, becélzott és ezek után a találatok után én mindig elfáradok. Fel-alá pásztáz a túlsó járdán, hogy pinceablakomból láthassam.

Hova visz?

Már kezd megtanulni engem, lehet, hogy kifecseg rólam mindent, úgyhogy még önmagamra se bízzam a titkaimat, mert Kalligaro kicsalogatja őket a fejemből. Most például sofőrként jött értem, nála van a menetrend, tudja a pontos címet, hol várnak, igen, egy városi könyvtárban, két és fél óra oda, ugyanannyi vissza, a helyi lapszerkesztő fog bevezetni, aki évfolyamtársam volt. Alhatom a kocsiban, út menti csárdára is telik az időnkéből.

Kalligaro útközben hihetetlen történetekkel szórakoztat, és fölajánlja, hogy megtartja helyettem az előadást. Már nem is tudom, melyikünk, talán Kalligaro, talán én, mindenesetre az előadást megtartottuk. Kezünkbe nyomtak egy vázát, és azt mondták, hogy láttak ma itt a fehérek között egy európaiat, amitől nekem hideg futott végig a hátamon, Kalligaro ellenben szívélyesen mosolygott. Odasúgta: – Előbb fölemelnek, aztán földhöz vágznak. Ha van rajtad irigyelni való, akkor körülharapdálnak.

Majd körülbelül így folytatta: – Te csak védelmezd a válaszfalakat. Elég, ha nyomtatásban megjelenysz, majd én megyek, ahova kell, a magam testi valóságában. Add nekem a külsőségest, te pedig csak áltasd magad azzal, hogy neked semmi más nem kell, mint ami amúgy is megvan. Elzárkózni óhajtasz, miközben százhuszszal megyünk ezen a vacak úton, hogy beszélhess.

Íme, telefonon jajgat a szervező, hogy máris pótszékeket kellett betenni. Legyél csak te a nyugdíjas sétáló, akinek nincsen semmi kötelessége. És legyen én a nagyvilági szédelgő. Szegény barátom, ne rágd magad, ha rossz voltál, akkor rossz voltál, ha jó voltál, akkor jó voltál, mindenesetre, elmúltál. A jövő nem tartogat sem hálát, sem büntetést. Azzal jutalmaztad és büntetted magad, amit éppen csináltál. Van, ami nem tartozik másokra. Van, ami senkire sem.

Repül és visszacsoszog

Lappangó elmebajok vettek körül a családban és szűkebb körömben, meg ideg- és elmeorvosok, akik a saját feszültségeiktől így próbáltak megszabadulni. Továbbá gázcsapnyitók és gázzal inhalálók, alkohol elleni szívgyógyszerre egy üveg vodkát ráívók, hogy szétrepedjen a szívük, magukat összetörni akaró vadócok, autópályán ellentétes irányban rohanva, betonoszlopra rákenődve.

Ráadásul a borívó szeretők kitörései, elrohanásai, szép ívű hisztériái. Lassan építettem föl a szabadságomat, akartam egy nagy, kertes, falusi házat, legyen benne feleség, gyerek, író- és más szerszámok, valamelyes megélhetés, és persze mámorító szerek. Még tart a folyamatos mérkőzés a megszesező agyammal, nézzük: mit tudok még kifacsarni belőle.

A pusztá tény, hogy még élek, és méghozzá különösebb testi fájdalmak nélkül, hálára kötelez a sorssal szemben. Szívesen jósolnék világ körüli csavargásokat az öreg Kalligarónak, félő azonban, hogy ez csak badar hetvenkedés lenne. Mint egy postagalamb-tenyésztő eleresztem, húzzon fel a magasba, menjen a célra! Majd visszajön, azaz visszacsoszog.

Kisfiúk teljhatalma

Ami egyszer meggyökerezett a tudatomban, az ott akar maradni, ahogy arckokat, amelyeket fiatalon ismertem meg, így is őrzök meg, és még ha észlelem is rajtuk évtizedek múltán az idő munkáját, a memória visszaigazítja a romlást, vagy csak a módosulást, az eredeti felvételnek megfelelően.

Ugyanígy az utcaképeken is dolgozik a korrekció, mert nem szívesen észlelem a csúnyulást, a leromlást, az elkoszosodást. A házakat fiatalkoromban néztem meg rendszeren, az utcákat is csodáltam, érzéki varázslatban, és ahogy egy bundás, kucsmás szépasszonyt megláttunk: ő maradt az ősképp, és már az újbóli megtekintése is erotikus esemény lett.

Szívesen felállnék két emelet magasra, hogy a kopasz faágakat végigsimíthassam a tenyeremmel, hogy azon a sarokablakon benézhessek, mint a sánta ördög, aki tetszés szerint alakítja a formáját, és akkorára is képes magát felnövesztetni, hogy rákönyökölhessen egy dinoszaurusz fejére. Ha már a filmipar mindenféle plasztik lényeket elő tud állítani, akkor mi is elviccelődhetünk ezekkel a mű-metamorfózisokkal: idegesítőinket, bosszantóinkat tetszés szerint átalakíthatjuk, csak egy szemhunyással, mely hatalmára a mindent átformáló embernek öt-hat éves koromban, Berettyóújfaluban jöttem rá.

Gólyalábon haladva gyerekkorom kisvárosában láttam két férfit nagy magasságban előrelépkedve, hosszú, talán háromméteres, fekete nadrág-

ban, és ehhez képest rövidebb, aranszínű és a napfénytől csillogó zakóban meg ugyanilyen kínai kalapban. Jöttek a futballpálya mellett épülő cirkuszi sátor felől, ahol egy járókányi térben állt az elefánt, és fel-alá járt az oroszlán.

Mi egyebet tehetne valaki, ha be van zárva? Fel-alá járkál a cellájában, a vasalt ajtó vagy csak a rács mögött, amelyhez nem tanácsos közel jönni, mert, ha megbolondul a rab, átnyúlva rajta, elkaphatja az őrt, és odaránt-hatja a rácshoz. A cirkuszban csupa rendellenes dolog történt: szálltak a testek a légen át.

Én is így szerettem volna szerelmeim felé repülni, de mindig némi eltartással, csekély szögeltolással, úgyhogy nem ütközünk egymásnak, csak ellengünk egymás mellett, egymással szembe jövet, és csak ujjhegygel tudjuk megérinteni a másikat. Így lengedeztünk egy határtalan csarnokban egymás felé, és mindig egymás mellé, úgyhogy a valóságos találkozásnak nem állt módjában létrejönnie, mert valamilyen elem közénk állt, esetleg az Atlanti-óceán.

Az aranyhörcsög guruló háza

A mellékutcákban működnek a kis kávézók. A körúton a Mozart café bezárt, eladásra kínálják, Pálma volt a neve fiatalkoromban, színes társaság ült benne, és egyre szürkült, aztán megpróbálták Mozarttal feldobni, zene és fityulák, tejszínhab és emelt árak, nem ment, sehogy sem ment. Elhanyagoltan körüti kisemberekkel, olcsóbban jobban ment, tele volt.

A pesti utcán barátságos pillantásokat is kapok, van, aki szívesen fogadja, amiket mostanában itt-ott mondtam, ahol megkérdeztek. Bízom-e a szabályos, békés kormányváltásban, kérdi egy taxisofőr, ő nem bízik, ravasz, bosszúálló embernek tartja a miniszterelnököt, amit lát, elveszi, mindenre ráteszi a kezét, és mindent megkap, egyszer majd egy golyót is fog kapni. – Ön mit kíván neki? – További gyarapodást a magángazdaságban és elmélkedő, nyugdíjas éveket.

Egy úr nekem jó egészséget kíván, együtt dicsérik a diákokat, akik már egy kicsit unják a téli tüntetéseket. Zsuzsi lányom is hevesen tüntetett, amíg be nem náthásodott. Fog még tüntetni eleget.

Nagy előny, ha a diákok és a tanárok együtt vannak. A menyem, Orsi, kiváló franciatanár, azt mondja, hogy a gyerekek tartották magukat a meghirdetett diáksztrájkhoz, szúrós szemmel nézték a tanárokat, aztán feloldódott a hangulat, és kiderült, hogy egy húron pendülnek.

Orsi felderült, és örömeiben vett egy aranyhörcsögöt a kisebbik fiának, unokámnak, Ábelnek, aki most átéli a reménytelen pedagógia bánatát. Tízpercenként megy az anyjához: – Mama, a Höri nem fogad szót, és

nagyon buta. Hogy a hörcsög ne unatkozzon, kapott egy átlátszó plasztik ballont, amelyen belül Höri lázasan futkos, ezzel elérve a plasztik ballon ide-oda gurulását. Szilveszterkor unokáim, az evezős János és a futballista Ábel boldogok voltak egy budai hegyoldali teraszon, petárdákat lövöldözve a magasba.

Penetráció és exodus

A legtöbb buta férfi, engem is beleértve, nem is tudja, hogy milyen okos a felesége. Ismerek olyat, aki azt gondolja, hogy egy órával kevesebb politikai vita és egy órával több séta a felesége oldalán igazában időpazarlás lenne. Ezzel szemben, állítani merem, hogy az anyaság és a művészet a két legjobb dolog, a többi egy kicsit rosszabb.

A kaszárnya, a hivatal, a börtön és általában az olyan hely, ahol félni kell: férfias. A szálloda, az áruház és a színház nőies. A több és gyorsabb férfi cél, a jobb és nyugodtabb női cél. A nőit elutasító feministák pedig úgy járnak, mint az asszimiláns zsidók: se-se figurák lesznek, se nem keresztények, se nem zsidók, se nem férfiak, se nem nők.

Jutka Braudelt fordít egy történelmi folyóirat részére. Mindig volt egy gazdasági világ túl a politikai határokon, és annak mindig volt egy centruma, ahol minden erő összecsendül, ahol a gazdagnak adatik, és a szegénytől az is elvételik, amije van. De a valódi szegény nem a központban van alul, hanem kívül tengődik a periferián.

Babilon állítólag szórakoztatóbb, mint a mi városunk, amely kívül esik a centrumon. Jutka azt állítja, hogy hajlamot érez okfejtéseimben a savanyú a szülői teóriákra, az önvigasztalásra. Ha lapos a bukszád, tömd meg egy illúzióval. Leülök erre a padra, mintha kihúzódna egy tömegverekedésből.

Jutka az ágyán hasal, olvas, készül az órájára, és elalszik az ókori Athéntől. Aki egyedül van, az mindig társat keres, összetartó ereje csak a párnak van. Átadom magam a takaró alatt kibontakozott helyzetnek, amelynek az a lényege, hogy amennyire csak lehet, közel húzódok egy ruganyos fűtőtesthez, aztán visszahúzódok tőle.

A csobánkai kertben ilyenkor, szeptember végén, hűvös van, az éjjeli harmat még ott van a gyepen, a nap is csak oldalazva veti a fényét a kerítésként szürkellő szomszédos, terméskő falazatú ház nádtetejére. Reggel a kertben kicsit ugrálsz, hideg vízzel locsolkods, télen is ezt teszed, hóban állva, heves lélegzés közepette.

Onnantól, hogy két ember az utcán egymásra néz, odáig, hogy leélnék egymás mellett egy hosszú életet, végtelen döntéssokaság az életük. Magadat is alig ismered, a párodát még kevésbé. Elismered mindannyiunk magányosságát, még akkor is, ha egymás mellett élünk. Ez a vagyonod, ez a személyes magány a mindenségben.

Lesem a nemzetközi dámát

Környezetedből, magadból holtig építkezel, a terv percenként alakul. Ez az építkezés vagy, és közben omlás, csapás, sorvadás. Hónaljig a múltba temetve a jövő látomásai után kapkodsz, vagy a fejedet kapdosod előlük. Dagad a hold, nem tudsz még elaludni, a feleséged már elálmosodott.

Nemsokára egy alternatív szeminárium házigazdája leszel, szívesebben vagy házigazda, mint vendég. Szeretsz itthon lenni. Az otthonosság örülete kerget át a világon, és tart idehaza. Ha már vállaltad ezt a konferenciát, legalább rendesen legyen megrendezve: tolmács, mikrofonok, fordítás, másolás, lótás-futás, telefonok.

A vendégek érdekesek lesznek, azután elmennek, és marad a jegyezgetés a nagy asztalodnál, az erkélyes szobában, ahonnan rálátsz a kórházra, ahol a lányod és a fiad született. A főorvos tündérkémnek nevezte a feleségedet, minden kismamát így nevezett, sok tündérke volt akkor a városban.

Volt idő, amikor felbonthatatlannak hitted a házasságodat, és ezért sokat megengedté magadnak. Ez a ti szervezések is kócos, kezdetleges, pszichedelikus, de a meghívottak jól vannak. Jutka reggeli közben azon mereng, hogy nemzetközi dáma lesz, megszervezi az életedet, eladja az írásaidat, te meg nyugodtan pipázhatsz az ámbituson.

Szívesebben vagy játékos mint áldozat, de a helyzet nem nagyon érdekes, ha a kártyás nem mehet tönkre, ha a játék nem foglalja magában a megöletés szerény esélyét. Az írástudók szeretik az olyan párbajt, amelyben ők a kihívó fél, szellemi bűnöket követnek el, és azokra elzárás a válasz, de ezt is kibírják. A fogház is testi gyötrelem, de itt kell maradni az innenső parton, az élők társaságában.

Felélénkölések és elálmosodások a kertben, nagy napsütésben. Idős ember közérzetét meghatározza az időjárás, örök május vagy szeptember kellene, fény, ásványvíz, felállás, leülés, séta, tóbámulás, arcodra támaszkodó napsugarak, nyugalmasan tornáztatod az agyadat.

Abban, hogy én, te is benne vagy, olvasható a fekete zsebfüzetben. A vonaton az étkezőkocsiban hosszú beszélgetés egy hajdani iskolatárssal. A szállodában megkapod a toronyszobát, amelyet egykor szerettél. Mit akarsz igazában? Keveset, nem sokkal többet a semminél. Minden élethelyzet köznapi, csak a felidéző, megvilágosító emlékezés nem köznapi, amely a történetet azzal a titokzatos fénnel hívja elő, amellyel az elmúlt dolgok kibontakoznak a ködből.